

ЛЕКЦІЯ 11

КОМБІНАТОРИКА

КОМБІНАТОРИКА

Вступ в комбінаторику

Термін «**комбінаторика**» походить від латинського слова «combina», що в перекладі українською означає — «поєднувати», «з'єднувати».

Термін «**комбінаторика**» був застосований у математиці вперше Лейбницем, який в 1666 році опублікував свою працю «Міркування про комбінаторне мистецтво».

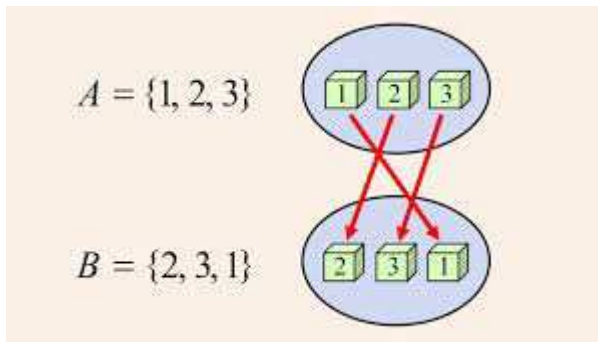
Готфрид Вільгельм фон Лейбниц

німецький філософ, математик, юрист, дипломат, механік, фізик, винахідник, мовознавець.

Перший описав двійкову систему числення.

Комбінаторика сьогодні

Комбінаторика або *комбінаторний аналіз* або *комбінаторна математика* — це галузь математики, яка вивчає **способи побудови підмножин** деякої скінченної множини, причому таких, які відповідають заданим обмеженням.

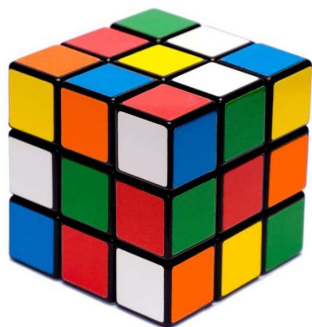
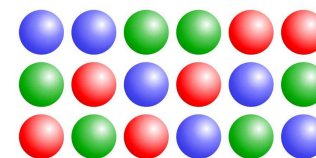

Згадані підмножини часто називають **комбінаторними конфігураціями** або **вибірками**.

Комбінаторні методи лежать в основі розв'язку багатьох задач теорії ймовірностей і її додатків.

Комбінаторика вивчає такі види задач:

1. Підрахунок кількості комбінаторних конфігурацій.

2. Знаходження умов існування комбінаторної конфігурації.

3. Розробка алгоритмів побудови комбінаторних конфігурацій.

4. Розв'язок оптимізаційних задач (екстремальних комбінаторних задач).

Проблема підрахунку кількості комбінаторних конфігурацій часто використовується в програмних засобах. Такі задачі є предметом вивчення *рахункової комбінаторики*.

Основні поняття комбінаторики

У комбінаториці прийнято говорити про множину, вказуючи кількість її елементів. Наприклад, якщо є множина

$$A = \{a_1, a_2, a_3, \dots, a_n\},$$

яка складається з n елементів, то в цьому випадку її називають **n -множиною A** .

Визначення підмножини

Нагадаємо, що множину B називають *підмножиною* множини A и позначають $B \subset A$, якщо всі елементи множини B є також елементами множини A .

Визначення мультимножини

Якщо множина S має кілька екземплярів одного і того самого елемента, то таку множину називають **мультимножиною**.

Вибірка (комбінаторна комбінація)

Вибіркою називають довільну **мультимножину**, елементи якої вибираються з елементів множини A , тобто таку множину, яка, у загальному випадку, **може містити кілька екземплярів одного і того самого елемента** множини A .

$\{a, b, c, e, f\}$

5-множина A

$\{a, a, b, b\}$ $\{a, c, e, e\}$ $\{b, c, f, f\}$

Приклади
4-вибірок

Обсяг r -вибірки: Кількість елементів r у вибірці визначають як її **обсяг**.

Інший зміст поняття «вибірка»

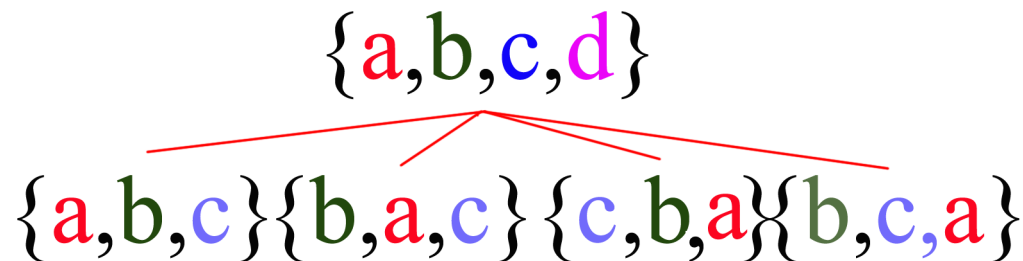
Поняття «вибірка» використовується також для позначення **самого процесу відбору** елементів підмножини з початкової множини.

Які бувають вибірки?

1. Упорядкована вибірка

Вибірку називають *впорядкованою*, якщо порядок слідування елементів в ній заданий. Дві впорядковані вибірки, які різняться лише порядком проходження елементів, вважаються різними.

Визначення. Нехай $A = \{a_1, a_2, \dots, a_n\}$ – множина з n елементів. Упорядкованою r -вибіркою з n -множини A називають будь-яку впорядковану підмножину з r її елементів.

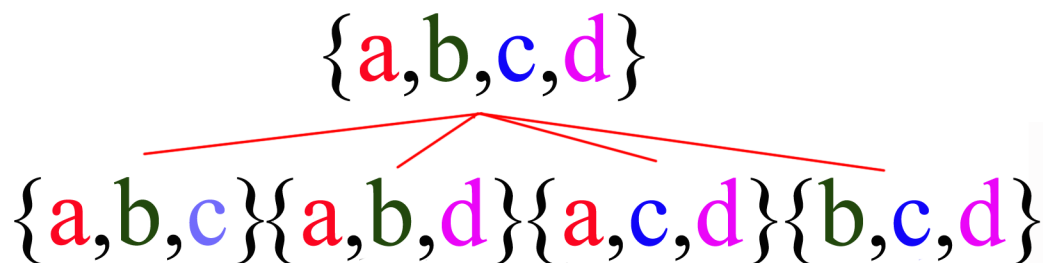

Упорядковані 3-вибірки з 4-множини

Упорядковані вибірки відрізняються порядком слідування одних і тих самих елементів.

2.Неупорядкована вибірка

Якщо порядок слідування елементів не є істотним, то таку вибірку називають *неупорядкованою*.

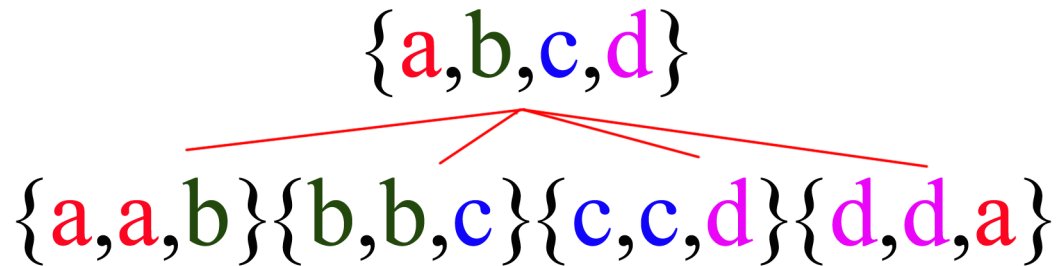
Приклад неупорядкованої вибірки
3-вибірки з 4-множини

Неупорядковані вибірки відрізняються елементами, а не порядком їх слідування.

3.Вибірки з повтореннями й без повторень

Вибірки з повтореннями – це вибірки, які припускають повторення елементів

Приклад 3-вибірок з повтореннями з 4-множини

Вибірки без повторень – це вибірки, які не допускають повторення елементів (упорядковані або неупорядковані)

Загальноприйняті назви вибірок

1. (n, k) -**в**ибір**к**а або **р**озмі**щ**ен**н**я (**А**)

(упорядкована вибірка з повтореннями або без повторень)

Набір елементів $\{x_{i_1}, x_{i_2}, \dots, x_{i_k}\}$ з множини $X = \{x_1, x_2, \dots, x_n\}$ називають i -ю вибіркою обсягом k з n елементів або, інакше, (n, k) -розміщенням.

2. **С**полу**к**а (**к**омб**і**на**ц**ія) (**С**)

(неупорядкована вибірка з повтореннями або без повторень)

Вибірки, у яких не враховуються порядок запису елементів і які відрізняються між собою хоча б одним елементом, називають сполуками або комбінаціями.

3. **П**ерестанов**к**а (**Р**)

(упорядкована вибірка без повторень)

Вибірки, у які складаються з одних і тих самих елементів і які відрізняються тільки порядком їх слідування, називають перестановками.

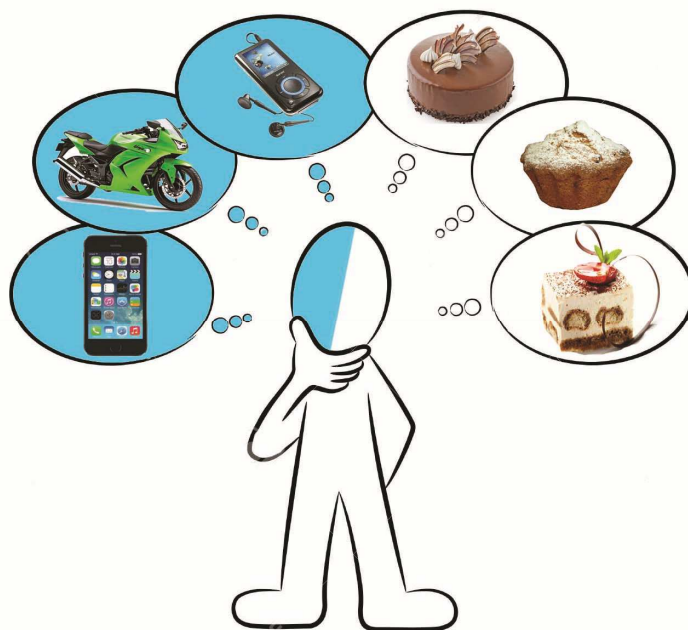
Основні правила комбінаторики

Розглянемо два основні правила, які використовують при розв'язуванні комбінаторних задач.

1. Правило суми

Правило суми — це основний комбінаторний принцип.

Ідея в тому, що якщо у нас A способів зробити щось одне і B способів зробити щось інше, і ми не можемо робити їх одночасно, то існує $A + B$ способів вибрати одну з дій.

Визначення правила суми

Правило суми — сума кількостей елементів скінченного набору попарно неперетинних множин дорівнює кількості елементів об'єднання цих множин. Тобто, якщо попарно неперетинні множин, то ми маємо:

$$|A| + |B| = |A \cup B| \text{ при } A \cap B = \emptyset$$

Приклад 1. Студенська група зробила такий вибір:

на концерт «Океану Ельзи» пішли 15 студентів,
на лекції присутні 20 студентів.

Скільки всього студентів у групі, якщо концерт та лекція відбуваються одночасно?

Розв'язок. Позначимо через X множину студентів, які були присутні на лекції, а через Y - множину студентів, які відвідали концерт. Оскільки $n = |X| = 20$, $m = |Y| = 15$ і $X \cap Y = \emptyset$, то за правилом суми: $m + n = 20 + 15 = 35$

2. Правило добутку

Кількість способів вибору елементів множини $A \times B$ дорівнює $n \cdot m$.

Приклад. Космонавт, що працює на орбітальній станції, може зв'язатися із центром керування двома способами: за допомогою **радіозв'язку** і передачі повідомлення **космічним човником**.

У той же час працівники центру керування польотом можуть подзвонити рідним космонавта **по провідному телефону, по мобільному телефону, послати їм лист поштою, послати електронний лист, подзвонити по Skype, послати sms, подзвонити по Viber**.

Скількома способами може потрапити інформація від космонавта його рідним?

Розв'язок. $|m| = 2, |n| = 7$

Використовуючи правило множення, одержуємо $m \cdot n = 2 \cdot 7 = 14$.

3.Правило включень і виключень

Для двох множин

Нехай A і B - скінченні множини. Визначимо, чому дорівнює потужність $|A \cup B|$ якщо відомі потужності $|A|$ і $|B|$.

Дотримуючись визначення операції об'єднання:

$$|A \cup B| = |A| + |B| - |A \cap B| \quad \text{при } A \cap B \neq \emptyset$$

Пояснення. Сума $|A| + |B|$ включає всі елементи множини A й множини B . При цьому, загальні елементи множин A і B , а їх буде $|A \cap B|$, включаються в суму двічі. Тому для одержання суми об'єднання необхідно відняти один набір спільних елементів

Тому $|A \cup B| = |A| + |B| - |A \cap B|$

Для трьох множин

$$|A \cup B \cup C| = |A \cup (B \cup C)| = |A| + |B \cup C| - |A \cap (B \cup C)| =$$

Застосували правило включень і виключень для множин A і $(B \cup C)$

$$= |A| + |B| + |C| - |B \cap C| - |A \cap (B \cup C)| =$$

Застосували правило включень і виключень для множин

$$|B \cup C| = |B| + |C| - |B \cap C|$$

$$= |A| + |B| + |C| - |B \cap C| - |(A \cap B) \cup (A \cap C)| =$$

Застосували дистрибутивний закон $A \cap (B \cup C) = (A \cap B) \cup (A \cap C)$

$$= |A| + |B| + |C| - |B \cap C| - (|A \cap B| + |A \cap C| - |(A \cap B) \cap (A \cap C)|) =$$

Правило включень і виключень для множин $(A \cap B)$ і $(A \cap C)$

$$= |A| + |B| + |C| - |A \cap B| - |A \cap C| - |B \cap C| + |A \cap B \cap C|$$

Розкрили дужки

Правило включень і виключень

Для n множин.

Нехай $A_1, A_2, A_3, \dots, A_i, \dots, A_n$ - деякі множини.

$$\begin{aligned} |A_1 \cup A_2 \cup A_3 \cup \dots \cup A_n| = & \sum_{i=1}^n |A_i| - \sum_{1 \leq i < j \leq n} |A_i \cap A_j| + \\ & + \sum_{1 \leq i < j < k \leq n} |A_i \cap A_j \cap A_k| - \dots + (-1)^{n-1} \sum_{1 \leq i < j < k < \dots < l \leq n} |A_i \cap A_j \cap \dots \cap A_k \cap \dots \cap A_l \cap A_n| \end{aligned}$$

Правило підрахунку за даною формулою полягає в послідовному виконанні **операцій додавання і віднімання**, які чергуються між собою.

Звідси випливає назва: **правило включень і виключень**.

Приклад. Обчислення за правилом включень і виключень
Нехай дані множини

$$A = \{1, 2, 3, 4, 9\}, B = \{3, 4, 5, 6, 9\} \text{ і } C = \{5, 6, 7, 8, 9\}.$$

Обчислити 1) $|A \cup B|$ 2) $|B \cup C|$ 3) $|A \cup C|$ 4) $|A \cup B \cup C|$.

Розв'язок. $A \cup B \cup C = \{1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9\}$

1) $A \cap B = \{3, 4, 9\}, |A \cap B| = 3, |A| = 5, |B| = 5$

Тому $|A \cup B| = |A| + |B| - |A \cap B| = 5 + 5 - 3 = 7$

2) $B \cap C = \{5, 6, 9\}, |B \cap C| = 3. |B| = 5, |C| = 5$

Тому $|B \cup C| = |B| + |C| - |B \cap C| = 5 + 5 - 3 = 7$

3) $A \cap C = \{9\}, |A \cap C| = 1.$

Тому $|A \cup C| = |A| + |C| - |A \cap C| = 5 + 5 - 1 = 9$

4) $(A \cap B \cap C) = \{9\}, |A \cap B \cap C| = 1$

$$\begin{aligned} |A \cup B \cup C| &= |A| + |B| + |C| - |A \cap B| - |A \cap C| - |B \cap C| + |A \cap B \cap C| = \\ &= |A \cup B \cup C| = 5 + 5 + 5 - 3 - 1 - 3 + 1 = 9 \end{aligned}$$

Приклад. Записати правило включень і виключень для множин A, B, C і D .

Розв'язок. Скористаємося загальною формулою:

$$|A_1 \cup A_2 \cup \dots \cup A_n| = \sum_{i=1}^n |A_i| - \sum_{1 \leq i < j \leq n} |A_i \cap A_j| +$$

$$+ \sum_{1 \leq i < j < k \leq n} |A_i \cap A_j \cap A_k| - \dots + (-1)^{n-1} \sum_{1 \leq i < j < k < \dots < l \leq n} |A_i \cap A_j \cap \dots \cap A_k \cap \dots \cap A_l \cap A_n|$$

$$|A + B + C + D| = |A| + |B| + |C| + |D| -$$

$$- |A \cap B| - |A \cap C| - |A \cap D| - |B \cap C| - |B \cap D| +$$

$$+ |A \cap B \cap C| + |A \cap C \cap D| + |B \cap C \cap D| -$$

$$- |A \cap B \cap C \cap D|$$

Розміщення з повтореннями (з поверненнями)

Упорядковану (n, k) -вибірку, у якій елементи можуть повторюватися, називають (n, k) -розміщенням з повтореннями.

Іншими словами, розміщеннями з повтореннями з n елементів по k називають упорядковані вибірки довжини k , складені з n елементів множини X .

Кількість розміщень з повтореннями з n елементів по k дорівнює кількості елементів декартового добутку X^k n -елементної множини X , позначають $\widehat{A}_n^k$ і обчислюють в такий спосіб:

$$\widehat{A}_n^k = n^k$$

Приклад. Нехай дано алфавіт із трьох букв $X = \{a, b, c\}$.

Тоді всі розміщення з повтореннями з цих трьох букв по два $\widehat{A}_3^2 = 3^2$ утворюють підмножини:

$$X \times X = \{(a, a), (b, b), (c, c), (a, b), (b, a), (a, c), (c, a), (b, c), (c, b)\}$$

Приклад. У нашій розпорядженні є склад з комп'ютерами чотирьох типів: 1, 2, 3, 4. Поставлена задача комп'ютеризувати 3 лабораторії, шляхом передачі їм по одному комп'ютеру довільного типу.

Скількома способами можна виконати цю задачу?

Розв'язок. Кожний спосіб оснащення – це вибірка з повтореннями $(4, 3)$, тобто $\widehat{A}_4^3 = 4^3 = 64$

**Приведемо всі можливі способи оснащення кожної
із трьох лабораторій одним із чотирьох типів
комп'ютерів:**

$\{1,1,1\}, \{1,1,2\}, \{1,1,3\}, \{1,1,4\}, \{1,2,1\}, \{1,2,2\}, \{1,2,3\}, \{1,2,4\}$
 $\{1,3,1\}, \{1,3,2\}, \{1,3,3\}, \{1,3,4\}, \{1,4,1\}, \{1,4,2\}, \{1,4,3\}, \{1,4,4\},$
 $\{2,1,1\}, \{2,1,2\}, \{2,1,3\}, \{2,1,4\}, \{2,2,1\}, \{2,2,2\}, \{2,2,3\}, \{2,2,4\},$
 $\{2,3,1\}, \{2,3,2\}, \{2,3,4\}, \{2,3,4\}, \{2,4,1\}, \{2,4,2\}, \{2,4,3\}, \{2,4,4\},$
 $\{3,1,1\}, \{3,1,2\}, \{3,1,3\}, \{3,1,4\}, \{3,2,1\}, \{3,2,2\}, \{3,2,3\}, \{3,2,4\},$
 $\{3,3,1\}, \{3,3,2\}, \{3,3,3\}, \{3,3,4\}, \{3,4,1\}, \{3,4,2\}, \{3,4,3\}, \{3,4,4\},$
 $\{4,1,1\}, \{4,1,2\}, \{4,1,3\}, \{4,1,4\}, \{4,2,1\}, \{4,2,2\}, \{4,2,3\}, \{4,2,4\},$
 $\{4,3,1\}, \{4,3,2\}, \{4,3,3\}, \{4,3,4\}, \{4,4,1\}, \{4,4,2\}, \{4,4,3\}, \{4,4,4\}$

Алгоритм формування розміщення з повтореннями:

Розміщення формуються послідовним рахунком в системі числення з основою 4.

Розміщення без повторень (без повернень)

У ряді задач необхідно визначити число вибірок довжини k з n елементів даної множини без повторення елементів.

Якщо елементи впорядкованої (n, k) -вибірки попарно різні, то їх називають (n, k) -розміщенням без повторень або просто (n, k) -розміщенням.

Кількість таких розміщень без повторень

позначається A_n^k .

Вивід формули визначення кількості розміщень без повторень (без повернень)

Кожне (n, k) -розміщення без повторень є впорядкованою послідовністю довжини k , елементи якої попарно різні і вибираються із множини з n елементами.

Тоді перший елемент цієї послідовності може бути обраний n способами, після кожного вибору першого елемента послідовності другий елемент може бути обраний $(n - 1)$ способами і т.д., k -й елемент вибирається $n - (k - 1)$ способом:

$$A_n^k = n \cdot (n - 1) \cdot (n - 2) \cdot \dots \cdot (n - (k - 1)).$$

$$A_n^k = n \cdot (n - 1) \cdot (n - 2) \cdot \dots \cdot (n - (k - 1)).$$

Перетворимо цю формулу, помноживши та поділивши її на добуток чисел $1 \cdot 2 \cdot \dots \cdot (n - k)$:

$$\begin{aligned} A_n^k &= \frac{n \cdot (n - 1) \cdot \dots \cdot (n - (n - k)) \cdot 1 \cdot 2 \cdot (n - k)}{1 \cdot 2 \cdot \dots \cdot (n - k)} = \\ &= \frac{1 \cdot 2 \cdot \dots \cdot (n - k) \cdot (n - (n - k)) \cdot \dots \cdot (n - 1) \cdot n}{1 \cdot 2 \cdot \dots \cdot (n - k)} = \\ &= \frac{n!}{(n - k)!} \end{aligned}$$

Окремі випадки виразів для розміщень без повторень (без повернень):

1. При $k = 0$ одержуємо $A_n^0 = \frac{n!}{(n-0)!} = 1.$

2. При $k = n$ одержуємо $A_n^n = \frac{n!}{(n-n)!} = \frac{n!}{0!} = n!$

3. При $k > n$ $A_n^k = 0.$

4. При $k < n$ $A_n^k = \frac{n!}{(n-k)!}$

Приклад задачі на розміщення

Приклад.

Скількома способами можна розподілити 20 студентів на 5 комп'ютерів, за умови, що один студент може бути розподілений тільки на один комп'ютер?

Розв'язок.

Обчислимо розміщення без повторень, оскільки студент може бути розподілений тільки на один комп'ютер:

$$A_n^k = \frac{n!}{(n - k)!}$$

Для нашого випадку $n = 20, k = 5$: $A_{20}^5 = \frac{20!}{15!} = 1\,860\,480$

Перестановки без повторень

Розглянемо задачу **упорядкування n -елементної множини A** (формування впорядкованої вибірки довжини n , складеної з n -елементної множини). Отримані при цьому вибірки будуть відрізнятися лише порядком слідування елементів.

Такі вибірки називають *перестановками без повторень із n елементів*.

Число перестановок без повторень із n елементів позначається P_n . **До перестановок без повторень можна прийти, вважаючи, що здійснюється розміщення без повторень із n елементів по n .**

$$P_n = A_n^n = \frac{n!}{(n - n)!} = n!$$

Нагадаємо, що $0! = 1$. Таким чином, перестановки без повторень – це окремий випадок розміщень без повторень (див. вище).

Приклади на перестановки без повторень

Приклад. Скільки існує послідовностей перевірки контрольних робіт 130 студентів?

$$P_3 = 130! = 6.466855489220473672573043955365e + 219.$$

Скільки існує послідовностей перевірки контрольних робіт 3 студентів?

$$P_3 = 3! = 6$$

$$(1, 2, 3), (2, 3, 1), (3, 1, 2), (2, 1, 3), (1, 3, 2), (3, 2, 1).$$

Приклад. Скільки існує можливих послідовностей відвідування туристом п'яти різних країн?

$$P_n = n! \text{ При } n = 5 \text{ одержуємо } P_5 = 5! = 1 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 4 \cdot 5 = 120$$

Перестановки з повтореннями

При визначенні перестановок без повторень ми розглядали ситуацію, коли у початковій n -множині A всі елементи унікальні.

Однак існують ситуації, коли *множина може містити деяку кількість однотипних елементів*.

Визначення. Число різних перестановок, які можна побудувати з n елементів, серед яких k_1 елементів першого типу, k_2 елементів другого типу, ..., k_m елементів m -го типу, дорівнює:

$$P(k_1, k_2, \dots, k_m) = \frac{n!}{k_1! \cdot k_2! \cdot \dots \cdot k_m!}.$$

Приклад для перестановок з повтореннями

Приклад. Скільки різних слів можна побудувати шляхом перестановки букв у слові «лаваш»?

Розв'язок. Слово «лаваш» включає по одному екземпляру букв «л», «в» і «ш», а також два екземпляри букви «а». Загальна кількість букв у слові дорівнює 5.

Використовуючи формулу $P(k_1, k_2, \dots, k_m) = \frac{n!}{k_1! \cdot k_2! \cdot \dots \cdot k_m!}$

$$\text{одержимо } P(1, 1, 1, 2) = \frac{5!}{1!1!1!2!} = 5 \cdot 4 \cdot 3 = 60$$

Приклад. Скільки слів з 8 букв можна побудувати з букв за умови, що кількість букв «а» у цих словах не повинне перевищувати 3?

Розв'язок. Зазначеним умовам будуть задовольняти слова, які

- не мають ні однієї букви «а», $P(0,8)$,
- мають одну букву «а», $P(1,7)$,
- мають дві букви «а», $P(2,6)$,
- мають три букви «а», $P(3,5)$.

Тоді загальна кількість слів рівно:

$$\begin{aligned} &P(0,8) + P(1,7) + P(2,6) + P(3,5) = \\ &= \frac{8!}{0!8!} + \frac{8!}{1!7!} + \frac{8!}{2!6!} + \frac{8!}{3!5!} = 1 + 8 + 28 + 56 = 93 \end{aligned}$$

Сполуки (комбінації) без повторень

Сполуками без повторень з n елементів по k називають одмінні одна від одної хоча б одним елементом вибірки довжини k , складені з елементів n -множини.

Кількість сполук без повторень з n елементів по k , позначуване як C_n^k , визначають виходячи з числа розміщень без повторень A_n^k з урахуванням того, що різних неупорядкованих вибірок (підмножин вихідної множини) буде менше в число раз, яке дорівнює перестановці без повторень з k елементів P_k :

$$C_n^k = \frac{A_n^k}{P_k} = \frac{n!}{k!(n-k)!}.$$

Приклад. Визначити кількість трьохелементних підмножин множини, яка складається з чотирьох елементів.

Розв'язок. Перераховуємо всі трьохелементні підмножини множини $A = \{a_1, a_2, a_3, a_4\}$:

$$\{a_1, a_2, a_3\}, \{a_2, a_3, a_4\}, \{a_1, a_3, a_4\}, \{a_1, a_2, a_4\}$$

Їх кількість можна одержати, обчисливши кількість сполук з 4-х по 3.

$$C_4^3 = \frac{4!}{3!(4-3)!} = \frac{24}{6} = 4$$

Приклад. Збірна команда університету по волейболу нараховує 15 людей. Скільки варіантів повинен розглянути тренер перед грою, щоб заявити список гравців на гру, за умови що в грі повинні брати участь тільки 6 гравців?

Розв'язок.

Число гравців волейбольної команди дорівнює 6. Виходить, число всіх можливих варіантів – це число різних підмножин, що складаються з шести елементів в множині з 15 елементів. Отже, використовуючи формулу

$$C_n^k = \frac{n!}{k!(n-k)!};$$

$$C_{15}^6 = \frac{15!}{6!(15-6)!} = \frac{15!}{6!9!} = \frac{15 \cdot 14 \cdot 13 \cdot 12 \cdot 11 \cdot 10}{1 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 4 \cdot 5 \cdot 6} = 5 \cdot 7 \cdot 13 \cdot 11 = 5005$$

Сполуки (комбінації) з повтореннями

Визначення. Якщо кожному елементу деякої скінченної множини поставлена у відповідність кратність даного елемента, то говорять, що задана **сплука з повтореннями**.

Суму k кратностей усіх елементів називають порядком сполуки.

Сполуку з повтореннями k -го порядку, що складена з множини, яка містить n елементів, називають також комбінацією з повторенням з n елементів по k .

Якщо $k_1, k_2, \dots, k_n$ — кратності елементів $a_1, a_2, \dots, a_n$, то по визначенню $k_1 + k_2 + \dots + k_n$ є порядок комбінації

$$\overbrace{a_1 a_1 a_1 \dots a_1}^{k_1} \overbrace{a_2 a_2 a_2 \dots a_2}^{k_2} \dots \overbrace{a_n a_n a_n \dots a_n}^{k_n}$$

Теорема. Кількість вибірок з повтореннями з n елементів по k виражають формулою

$$\widehat{C}_n^k = C_{n+k-1}^k = C_{n+k-1}^{n-1} = \frac{(n+k-1)!}{k!(n-1)!}$$

Позначимо сполуки з повтореннями з n елементів по k як $\widehat{C}_n^k$.

Приклад. У кондитерському магазині продавалися 4 сорти тістечок: наполеони, еклери, бісквітні і картопля. Скількома способами можна купити 7 тістечок?

Розв'язок. Покладемо тістечка в коробку, а щоб вони не переплуталися, розділимо їх картонними роздільниками. Потрібно 3 роздільника. Позначення: 0 (картонки-роздільники) і 1 — тістечка.

Приклад покупки: 1110101101 — три наполеона, 1 еклер, 2 бісквітних і 1 картопля.

Отже **два класи** об'єктів: **клас 1**-(7 штук) і **клас 0**-(3 штуки) — покупка — 10 об'єктів.

Задача зводиться до вибору місць для 7 тістечок (або для 3 роздільників) серед 10 об'єктів.

№	Наполеони		Еклери		Бісківтні		Картоплі	Усього
1	1	0	1	0	1	0	1111	7
2	1	0	1	0	11	0	111	7
3	1	0	1	0	111	0	11	7
4	1	0	1	0	1111	0	1	7
5	1	0	11	0	111	0	1	7
6	1	0	111	0	11	0	1	7
7	1	0	1111	0	1	0	1	7
7	11	0	111	0	1	0	1	7
9	111	0	11	0	1	0	1	7
10	1111	0	1	0	1	0	1	7
11	111	0	1	0	1	0	11	7
12	11	0	1	0	1	0	111	7
210	11	0	1	0	111		1	7

$$\hat{C}_n^k = \hat{C}_7^4 = \frac{(n+k-1)!}{k!(n-1)!} = \frac{(7+4-1)!}{4!(7-1)!} = \frac{10!}{4!6!} = \frac{10 \cdot 9 \cdot 8 \cdot 7}{24} = 210$$

Приклад. Скількома способами 12 кульок можна розподілити по 3 урнах?

Розв'язок.

Представимо, що три урни—це одна коробка із двома простінками. Тоді одержуємо два типи об'єктів:

Тип перший: кульки(12 штук)- кульку позначимо 1

Тип другої: простінки (2 штуки) – простінок позначимо 0.

Приклади розміщення:

11111011101111- $\{5,3,4\}$

10110111111111- $\{1,2,9\}$

11101110111111- $\{3,3,6\}$

$$\hat{C}_n^k = \hat{C}_{12}^3 = \frac{(n+k-1)!}{k!(n-1)!} = \frac{(12+3-1)!}{3!(12-1)!} = \frac{14!}{3!11!} = \frac{12 \cdot 13 \cdot 14}{6} = 364$$

Приклади для комбінацій з повтореннями

Приклад. Нехай дана множина $A = \{a, b, c, d\}$. Тоді підмножини комбінацій з повтореннями $\hat{C}_4^2$ включають:

$\{a, a\}, \{a, b\}, \{a, c\}, \{a, d\}, \{b, b\}, \{b, c\}, \{b, d\}, \{c, c\}, \{c, d\}, \{d, d\}$

Їхня кількість

$$\hat{C}_n^k = \hat{C}_4^2 = \frac{(n+k-1)!}{k!(n-1)!} = \frac{(4+2-1)!}{2!(4-1)!} = \frac{5!}{2!3!} = 10.$$

Розбиття множини на підмножини

Нехай дана n -множина A . Говорять, що множина A розбита на k підмножин A_i , де $(1, 2, \dots, k)$, якщо:

1. $A_i \neq \emptyset, \quad i \in \{1, 2, \dots, k\};$
2. $A_i \cap A_j = \emptyset, \quad i, j \in \{1, 2, \dots, k\};$
3. $\bigcup_{i=1}^k A_i = A.$

Позначимо число елементів у підмножині A_i через $n(A_i) = n_i$. Очевидно, що $n_1 + n_2 + \dots + n_k = n$.

Кількість розбиттів множини на підмножини позначимо

$$C(n; n_1, n_2, \dots, n_k) .$$

Визначимо кількість розбиттів

Кількість способів вибору елементів підмножини A_1 , дорівнює кількості сполук $C_n^{n_1}$.

Кількість способів вибору елементів підмножини A_2 дорівнює кількості сполук $C_{n-n_1}^{n_2}$.

Кількість способів вибору цих двох підмножин дорівнює $C_n^{n_1} \cdot C_{n-n_1}^{n_2}$ і так далі.

Таким чином, кількість вибору всіх розбиттів дорівнює

$$\begin{aligned} & C_n^{n_1} \cdot C_{n-n_1}^{n_2} \cdot C_{n-n_1-n_2}^{n_3} \cdot \dots \cdot C_{n-n_1-\dots-n_{k-1}}^{n_k} = \\ &= \frac{n!}{n_1!(n-n_1)!} \cdot \frac{(n-1)!}{n_2!(n-n_1-n_2)!} \cdot \dots \cdot \frac{(n-n_1-\dots-n_{k-1})!}{n_k!(n-n_1-\dots-n_{k-1})!} = \\ &= \frac{n!}{n_1! \cdot n_2! \cdot \dots \cdot n_k!}. \end{aligned}$$

$$C_n^{n_1} \cdot C_{n-n_1}^{n_2} \cdot C_{n-n_1-n_2}^{n_3} \cdot \dots \cdot C_{n-n_1-\dots-n_{k-1}}^{n_k} = \frac{n!}{n_1! \cdot n_2! \cdot \dots \cdot n_k!}$$

Порівняємо даний вираз з формулою для перестановок з повтореннями.

$$P(n_1, n_2, \dots, n_k) = \frac{n!}{n_1! \cdot n_2! \cdot \dots \cdot n_k!}$$

Можна зробити висновок, що явище розбиття множини на підмножини й перестановки з повтореннями – це та сама комбінаторна дія з різною інтерпретацією.

Тотожності для сполук

Основна формула для кількості сполук

$$C_n^r = \frac{n!}{(n-r)!r!}$$

дозволяє одержати ряд простих тотожностей.
Розглянемо деякі з них.

Теорема 1. $C_n^r = C_n^{n-r}$

Доведення. $C_n^{n-r} = \frac{n!}{(n-r)!(n-(n-r))!} = \frac{n!}{(n-r)!r!} = C_n^r.$

Теорема 2. $C_n^r = C_{n-1}^r + C_{n-1}^{r-1}$.

Доведення.

$$\begin{aligned}
 & C_{n-1}^r + C_{n-1}^{r-1} = \\
 &= \frac{(n-1)!}{r!(n-r-1)!} + \frac{(n-1)!}{(r-1)!(n-1-(r-1))!} = \\
 &= \frac{(n-1)!}{r!(n-r-1)!} + \frac{(n-1)!}{(r-1)!(n-r)!} = \\
 &= \frac{(n-1)!}{r \cdot (r-1)!(n-r-1)!} + \frac{(n-1)!}{(n-r) \cdot (r-1)!(n-r-1)!} = \\
 &= \frac{(n-r)(n-1)! + r(n-1)!}{r(r-1)!(n-r)(n-r-1)!} = \frac{(n-r+r)(n-1)!}{r!(n-r)!} = \frac{n!}{r!(n-r)!} = C_n^r
 \end{aligned}$$

Теорема 3. $C_n^i C_i^r = C_n^r C_{n-r}^{i-r}$

Доведення.

$$\begin{aligned}
 C_n^i \cdot C_i^r &= \\
 &= \frac{n!}{i!(n-i)!} \cdot \frac{i!}{r!(i-r)!} = \frac{n!}{r!(i-r)!(n-i)!} = \\
 &= \frac{n!(n-r)!}{r!(i-r)!(n-i)!(n-r)!} = \frac{n!}{r!(n-r)!} \cdot \frac{(n-r)!}{(i-r)!(n-r-i+r)!} = \\
 &= C_n^r \cdot \frac{(n-r)!}{(i-r)!((n-r)-(i-r))!} = C_n^r \cdot C_{n-r}^{i-r}
 \end{aligned}$$

Теорема 4. Біном Ньютона: $(x + y)^n = \sum_{r=0}^n C_n^r x^r y^{n-r}.$

$$(x + y)^2 = \sum_{r=0}^2 C_2^r x^r y^{2-r} = C_2^0 x^0 y^2 + C_2^1 x^1 y^1 + C_2^2 x^2 y^0 = x^2 + 2xy + y^2$$

$$C_2^0 = \frac{2!}{0!(2-0)!} = 1; \quad C_2^1 = \frac{2!}{1!(2-1)!} = 2; \quad C_2^2 = \frac{2!}{2!(2-2)!} = 1$$

$$(x + y)^3 = \sum_{r=0}^3 C_3^r x^r y^{3-r} = C_3^0 x^0 y^3 + C_3^1 x^1 y^2 + C_3^2 x^2 y^1 + C_3^3 x^3 y^0 = x^3 + 3xy^2 + 3x^2y + y^3$$

$$C_3^0 = 1; \quad C_3^1 = \frac{3!}{1!(3-1)!} = \frac{6}{2} = 3; \quad C_3^2 = \frac{3!}{2!(3-2)!} = \frac{6}{2} = 3; \quad C_3^3 = 1$$

$$(x + y)^4 = \sum_{r=0}^4 C_4^r x^r y^{4-r} = C_4^0 x^0 y^4 + C_4^1 x^1 y^3 + C_4^2 x^2 y^2 + C_4^3 x^3 y^1 + C_4^4 x^4 y^0$$

$$= y^4 + 4x^1 y^3 + 12x^2 y^2 + 24x^3 y^1 + x^4$$

$$C_4^0 = 1; \quad C_4^1 = \frac{4!}{1!(4-1)!} = \frac{4!}{3!} = 4; \quad C_4^2 = \frac{4!}{1!(4-2)!} = \frac{4!}{2!} = 12; \quad C_4^3 = \frac{4!}{1!(4-3)!} = \frac{4!}{1!} = 24;$$

Наслідки теореми про біном Ньютона

Наслідок 1: Нехай $x = 1$ і $y = 1$

$$(1+1)^n = \sum_{r=0}^n C_n^r 1^r 1^{n-r} = C_n^0 + C_n^1 + C_n^2 + \dots + C_n^n = 2^n$$

Отже $\sum_{r=0}^n C_n^r = 2^n$

Наслідок 2: Нехай $x = -1$ і $y = 1$

$$(-1+1)^n = \sum_{r=0}^n C_n^r (-1)^r 1^{n-r} = 0. \text{ Отже } \sum_{r=0}^n (-1)^r C_n^r = 0.$$

Отже $\sum_{r=0}^n (-1)^r C_n^r = 0.$

Наслідок 3. Нехай $y = 1$

$$(x+1)^n = \sum_{r=0}^n C_n^r x^r. \text{ Продиференціюємо: } n(x+1)^{n-1} = \sum_{r=0}^n r x^{r-1} C_n^r$$

Підставимо $x = 1$. Одержимо: $\sum_{r=0}^n r C_n^r = n 2^{n-1}$

Теорема 5. $C_{n+r}^k = \sum_{i=0}^k C_n^i \cdot C_r^{k-i}$